

A khinn, drai zungen

In ta' vo haüt boaztma ke aniaglaz khinn mage aubaksan lirnante zboa zungen un ke 'z iz nia kartza palle zo heva à zo lirnase. In moinar huamat Sudtirol, fin vor zbuantzekh, draitzekh djar, vil par taütsch-belesch hãm vorzichtet auzozügla soine khindar dupplzung vor di vort ke ditza magatze bohintarn in soin gelirna. 'Z iz bar ke di khindar boda krescharn hõarante ren zboa zungen, vil vert hevan à zo reda eppaz spetar, ma ditza iz eppaz gântz normåle un bill nèt munen, azpi ma hatt gegloabet disedjar, ke sa bartn nèt lirnén zo reda gerècht. Di studjõs khõn ke da peste zait zo heva à zo lirna a zung iz von zèro finn atti drai, drai djar un a halbez. In dise drai djar un a halbez 'z hirn von khinn ziaget inn aniaglan khlång un aniaglaz bort boz hõart azpi di milch boz taidet von pusom vo dar mãmma. Di khindar boda åhevan zo lirna da zboate zung spetar, machan mearar velar, ma sa hãm allz ummaz no vil zait auzopezzrase. Von sim djar vür, lirnén zo reda a fremmaga zung gerècht azpi di muatarzung khint hërta sberar un khostet hërta mearar fadige, sideguål azma khent eltar. Moi nevódo, boda lebet ka Poatzan, iz augebakst dupplzung taütsch un belesch un hatt gemacht da taütsch schual. Vo viar djar hattar nonet geredet a bort, sovl ke balamång

habaraz a pizzle gevörtet azzar sai mütat. Åndarst baz mütat! Bintsche zait spetar dar pua hatt bol ågeheft zo reda, un haüt hattar a snattar - in zboa zungen, ma vorstéat! Soi baibe khint vo dar Armènia un redet armèno, belesch, frantzés, russo un a pizzle taütsch. Soine zboa khindar ren taütsch pinn tatta un pittar nona, armèno pittar mãmma un belesch pinn nono. In ta' vo haüt a söttaz iz khent z'soina eppaz gântz normåle in di groazan stattn, ma hërta mearar in di khlumman lentar o. Ma drai zungen, soinsa nèt kartza vil vor a khlumma khinn? Nò, khõnda di studjõs vo neurolinguistica, di schiéntza boda studjart bazta vürkhint in ùnsar hirn balbar ren un lüsnen åndre laüt ren. Di khindar soin guat zo lirna zboa odar drai zungen åna auzomischase, azzese lai hõarn ren vor genümma zait alle tage. Sichar khostetz vil zait un fadige, ma mearar in eltar baz in khinn sèlbart, un furse untar untar iz pròpio ditza boda macht sovl di vort. Ma disa zait un fadige boma schenkht soin khinn zaltze auz un barten vil prövan in lem: berda aubakst dupplzung bart spetar lirnén destrat a dritte un magàre a viarte zung o. Ombrómm di zungen soin azpi di khèrschan: ummana ziaget d'åndar.

Paolo Pergher

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

DAR LEST SCHÈRTZAR

UNA CACCIA AL TESORO
SABATO 21 SETTEMBRE 2019
SÀNTZIA 21 HERBESTMÀNAT 2019
DALLE/VO 14:30 LUSERNA/LUSÉRN

- Ritrovo squadre ore 14.30 presso campo sportivo di Luserna
- Bar vennenaz di 14.30 in spòrtplatz
- Partenza ore 15.00 dal campo sportivo
- Squadre da min. 4 partecipanti
- Premiazione ore 19.00
- Saranno presenti un paninaro per mangiare e bere tutti insieme e un dj per farci ballare fino a notte fonda

'Z barta soin dar sèll von pröatla z'èzza un zo trinkha alle pittnåndar un dar dj zo tåntza da gântz nacht

Per info e iscrizioni / innzoschraibase:

- Samuel: 3483717619
- Gabriele: 3388249731

Postin von hümbel

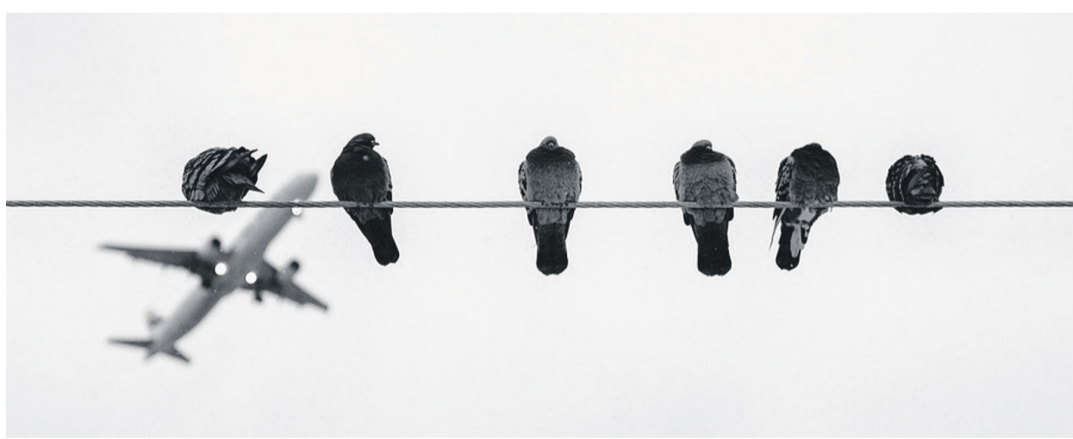
Di taup iz hërta gest a bichtegez vich vor 'z mensch und no vor tausankhar djardar disar vogl iz gest genützt von laüt a migele azpe a "postin von hümbel". Inar bõtta, defåtti, hattma nèt lai gemak schraim an email odar årùavan epparümmez pinn telefõno azpe ma tüat haützotage. Machan bizzan eppaz epparümman boda hatt gelebet in an baitn platz iz nèt gest eppaz dèstar. Di laüt alóra hãm genützt di taupm. Dise vögl, defåtti, in an uantzen tage soin gest guat zo flattra vor 900 kilõmetre, ke 'z soinz schiar di kilõmetre bodada bölln soin vo Roma zo riva a Praga gianante pittn aroplò. In da gântz bèlt hattma ågeheft zo nütza di taupm z'schikha nachrichten benn ma hatt gebarnt ke molàrante dise vichar dise soin hërta gest guat zo kheara bodrüm in platz bo sa soin gebortet. Di earstn boda hãm ågeheft zo nütza di taupm soinz gest probabilmente di Edjitzie no 'z djar 2900 vor da iz gebortet Gottarhear. Di Edjitzie hãmse genützt daz meararste benn sa soin gânt in kriage, asó azpe alle di åndarn fõlk un natziõngen boda, spetar o

in di stòrdja, hãm genützt dise vögl z'schikha nachrichten in soldåde boda soin gest nã zo khempfa in kriage. Vil laüt hãm asó ågeheft auzügla dise vichar, nèt lai in Egitto, ma in vil åndre natziõngen o, azpe in Cina, India un in di Persia, un spetar soinsa khent vil gekhennt in di Grecia o. Dise "postin von hümbel" hãm però gehatt vil arbat in di zaitn von Romé un in di zait medievale o. Azpe bar hãm sa khött dise vögl soin gest genützt daz meararste in kriage zo macha bizzan bichtege sachandar in soldåde. Di taupm soin gest defåtti pròprio bravat in soi arbat un nützan dise vögl iz gest dèstar un sichar un vor ditza soinsa khent genützt in kriage franco-prussiana un in di zboa bèltkriagar o. Di taupm-spia hãm gehõft o zo boróata pezzar in sbarco in Normandia; 'z iz gest pròprio a taup, bodase nèt hatt gelatt pòkhan von taütschan, bodaz hatt dartant zo macha bizzan in inglèsan ke sa soin gest no zo boróata disa kriageoperatziõng. Disa taup, pittnådar pitt åndre taupm o boda hãm

hehõft in kriage, hatt gebunnt di Dickin Medal, a madådja boda in zboate bèltkriage iz khent pensart zo onoràra di "vichar-soldådo". Zo gedenkha dise bravate vichar soinda khent augemacht spetar ettlane monumèntn in meararne stattn, azpe a Bruxelles boda iz khent gemacht dar Monumènt au Pigeon-Soldat. In di earst zen, zbuantzekh djardar von 900 di taupm soin nemèar lai gest postin ma sa soin khent z'soina khlummane repòrter o. Ma hatt ågeheft zo

pintanen å an khlumman fotoapparåt pittnan timer un dõpo hattmase molart un asó, åna zo barnaz, di taupm flattrante hãm gemacht an hauf foto, åna zo khemma gesek un darbischt. Haüt aromai soinda an hauf naüge technologie un apparét un vor ditza habar a migele vorgèzt bi bichte 'z mangda soin dise vichar pitt soinen fähigkeiten; però ma boast nia, an tage magapar bidar hãm mengl vo se.

E.v.K.

Bichtege schraibar: Edgar Allan Poe

"Un moi seal, von sèll schatn boda fluttarnte rastet danidar, / bart nèt austian - nimmarmear!". Asó riftze 'z gedicht mearar gikhennt von Edgar Allan Poe "dar Ram". Khummane bõrtar zo übarsètzaz mang prengen in khlång azpeda dedlt 'z gedicht, sovl azpe lesantez in inglese, soi khlång parirat soin a lãngez gekràka boda sticht 'z hertz von mensch bodaz lüsant, a gekràka boden gidenkht ke soi vorliarate baibe bart nemèar khearn bidrüm in un boden macht slipfan laise laise in gespinna. Vor ditza iz pezzar azta berda vorstéat un khant lesan in inglese lest bia 'z riftze 'z gedicht asó azpe soi schraibar hattz geschribet 'z djar 1844: "And my soul from out that shadow that lies floating on the floor / Shall be lifted - nevermore!". Ditza gedicht hatt gimacht khennen Edgar Allan Poe in da gântz America un darnã in da gântz bèlt

o. Nèt lai ditza gedicht ma di stòrdje o von Poe soin gest asó schümme un starch z'soina guat zo mercha di kultür vo alln üs. Poe iz gest dar earst schraibar vo "fantascienza", dar earst boda hatt gischribet a stòrdja vo detective un ummandar von earstn z'schraiba stòrdje horror. Ena Poe di libadar un di film von lesth hundart djar beratn sichar vil åndarst. Est magatma gloam ke ummandar pittnan söttan geschènk vodar natür möchat soin gest fodràrt pitt gèlt, mearar baz Stephen King in ta' vo haüt. Invétze iz nèt gânt asó. Edgar Allan Poe iz gistorbet azpe dar hatt gilebet: squàse arm un lazzante hintar an mistero. Soi gântzez lem iz vürgant tunkhl un stråmbat. Gibortet 'z djar 1809, soi vatar iz vortgânt vodar famildja a djar spetar un soi muatar iz gistorbet 'z djar drau, 1811. Dar khint åginump zo züglanen

vonar åndra raicha famildja ma baldar åheft z'soina a pizzle groaz straitetar pitt soin stiafvatar vor di sòlde un vonkéat. Dar schraibetez inn zo macha in soldådo lungante aft soi nãm un afti djar bodar hatt gihatt. Zboa djar spetar kontàrtat epparümman di gebàrot un khint vortgeschikht. Dar gilångta innzoschraibase in di schual von ofitziél vo West Point ma dar vonkéat vo sèmm o dõpo a djar zoa nèt zo khemma girüaft in a rècht. Vo sèmm vür süachter zo gibinnanen 'z proat azpe schraibar ma dar steat hërta åna gelt ånka azzar iz gikhennt bobràll vor soi gedicht "dar Ram". Dõpo in toat djung vo soin baibe heftar å zo trinkha hërta mearar un zo betta un vrizzt auz alle di sòlde boden stian. Dar stirbet er o baldar hatt 40 djar ma niamat boazt djüst njånka haüt umbrómm un bazzen iz vürkhent. Rodolfo

